

ДО ПРОБЛЕМИ ВІДОКРЕМЛЕННЯ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ВІД ДЕРЖАВИ

Правовий статус релігійних організацій в Україні має певні особливості, пов'язані з тим, що діяльність таких організацій повинна базуватися на принципі, закріпленому в ст. 35 Конституції України, а саме церква і релігійні організації в Україні відокремлені від держави, а школа – від церкви.

Чинний Закон України “Про свободу совісті і релігійні організації” розкриває зміст цієї конституційної норми. Держава не втручається у здійснювану в межах закону діяльність цих організацій; не фінансує їх діяльність; створює умови, за яких усі релігії, віросповідання, релігійні організації є рівними перед законом (ч. 4 ст.5).

Що стосується релігійних організацій, то вони не виконують державних функцій; не беруть участі в діяльності політичних партій; не фінансують виборчі компанії депутатів; не втручаються в діяльність інших не підпорядкованих їм релігійних організацій.

Принцип відокремлення держави від церкви в соціалістичному суспільстві базувався на суворому розмежуванні і взаємнезалежності сфер діяльності держави і релігійних організацій, неприпустимості будь-яких правових, економічних чи політичних форм зв'язку.

Виходячи з цього в науковій літературі панівною стала точка зору про антагоністичний характер принципу відокремлення, який заперечує партнерство між державою і релігійними організаціями. Між тим можна відмітити, що деякі риси взаємодопомоги в цих відносинах вже проглядаються. У розвиток Закону України “Про свободу совісті і релігійні організації” були прийняті Указ Президента України від 4 березня 1992 р. № 125 “Про заходи щодо повернення релігійним організаціям культового майна” та розпорядження Президента України від 22 червня 1994 р. “Про повернення релігійним організаціям культового майна”. А також розпорядження Кабінету Міністрів України від 7 травня 1998 р. № 290 “Про поетапне повернення релігійним організаціям культових будівель, які не використовуються або використовуються не за призначенням”. Цим розпорядженням не лише вдосконалювався правовий механізм забезпечення поетапного повернення релігійним організаціям колишніх культових споруд, які використовувалися не за призначенням, а й передбачалася передача усього церковного майна, що було реквізовано у церкви.

Аналізуючи світовий досвід відокремлення релігійних організацій від церкви, зокрема в США, деяких з країн Західної Європи, можна дійти висновку, що воно характеризується нейтралітетом держави щодо релігійних інститутів, автономією релігійних організацій і держави в належних до їх компетенції питаннях, що не заперечує певної взаємодопомоги і взаємопідтримки в державно-конфесійних відносинах. У багатьох випадках держава прямо чи опосередковано фінансує ці організації, направляючи кошти на утримання лікарень, інтернатів, будівництво і реставрацію сакральних споруд. Таким чином, державно-конфесійні відносини мають здебільшого партнерський характер.

Відповідно до законодавства України релігійні організації є учасниками цивільних відносин, в зв'язку з чим з урахуванням принципу відокремлення постає питання, в якій мірі вони підпадають під цивільно-правове регулювання? Аналіз чинного законодавства дає змогу виділити основні напрямки, в яких здійснюється це регулювання: виникнення релігійних організацій як юридичних осіб (реєстрація); виникнення права власності на певне майно, а саме передача у користування або повернення у власність цих організацій культових будівель і майна; створення умов для діяльності заснованих релігійними організаціями юридичних осіб.

З прийняттям нового ЦК України актуальним стає питання про правоздатність релігійних організацій і ті організаційно-правові форми, в яких вони можуть утворюватися.

Так, останнім часом з'являються пропозиції окремих правників щодо наділення цих організацій загальною правоздатністю, а також можливість їх утворення як установ або як товариств.

Вважаємо, що треба підходити до цих пропозицій більш виважено. Релігійні організації як учасники цивільних відносин мають спеціальну правоздатність, а питання про ті організаційно-правові форми, в яких вони можуть утворюватися, повинно вирішуватися спеціальним законодавством.